

Sünen fi'l-fıkh (Sünenü'l-Evzâ'i), İbn Ebû Zî'b ve İbn Ebû Zâide'nin *Kitâbü's-Sünen* (İbnü'n-Nedîm, s. 281, 282) adlı eserleridir. İmam Şâfiî'nin *es-Sünenü'l-me'sûre'si* de bu türün önemli eserlerindendir. İtikad konusuyla ilgili hadisler genellikle *Kitâbü's-Sünne* adıyla müstakil çalışmalar halinde bir araya getirilmiş, sünen müelliflerinden sadece Ebû Dâvûd bu konuyu eserinin 39. kitabı olarak ele almıştır (bk. KİTÂBÜ'S-SÜNNE).

Ebû Dâvûd, kendi türü içinde daha çok ahkâma dair hadisleri ihtiva eden *es-Sünen*'ini tanıtmak üzere Mekkeliler'e yazdığı mektupta kitabına sadece ahkâm hadislerini aldığını, zühde ve faziletli amellere dair rivayetlere yer vermediğini belirtmiştir. Eserde sahih hadislerin yanı sıra zayıf rivayetler de bulunmaktadır (4800 hadis ihtiva eden eserin bazı baskıları: Leknev 1840; Delhi 1271; Kahire 1280; Haydarâbâd 1321; nşr. Muhammed Muh-yiddin Abdülhamîd, I-IV, Beyrut 1403/1983; Kahire 1348; nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût, I-III, Beyrut 1409/1988). İçerdiği hadislerin büyük bir kısmı sahih kabul edildiğinden *Kütüb-i Sitte* arasında önemli bir yere sahip olan Tirmizî'nin *es-Sünen*'i hem *Sünenü't-Tirmizî* hem de câmi'lerde bulunan diğer konulara dair hadisleri ihtiva ettiği için *el-Câmi'u's-şâhîh* (*el-Câmi'u't-Tirmizî*) adıyla da anılmaktadır (bk. el-CÂMIU'S-SAHİH). Yaygın kanaate göre Ebû Dâvûd'un *es-Sünen*'inden sonra gelen eserde merfû hadisler değerlendirilirken mevkuf ve maktû rivayetler de zikredilmiştir (3956 [4051] hadis ihtiva eden eserin bazı baskıları: Delhi 1269; Bulak 1292; Leknev 1876; nşr. Ahmed Muhammed Şâkir v.dğr., I-V, Kahire 1356-1382/1937-1962; nşr. İzzet Ubeyd, I-X, Humus, ts.). Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* adlı hacimli eserinden daha sahih kabul ettiği hadisleri seçerek *el-Müctebâ* (*es-Sünen*) adını verdiği eserini meydana getirmiştir (5758 hadis ihtiva eden *es-Sünen*'in bazı baskıları: Delhi 1256; Kanpûr 1265; I-II, Delhi 1281; I-II, baskı yeri yok, 1312; Süyûtî'nin şerhi ve Muhammed b. Abdülhâdî es-Sindî'nin hâşiyesiyle birlikte, I-VIII, Kahire 1348/1930; nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde, I-IX, Beyrut 1406, 1409). İbn Mâce'nin *es-Sünen*'i bablarının fikhî bakımdan sıralanışıyla farklı bir özelliğe sahiptir. Eser, içinde mükerrer rivayetlerin bulunmaması dolayısıyla daha kullanışlı kabul edilmiştir (1000'i zayıf sayılan 4341 hadis ihtiva eden eserin bazı baskıları: Dehli 1282; nşr. M. F. Abdülbâkî, I-II, Kahire 1372-1373/1952-1953).

Bunların dışında kalan sünenlerden Saîd b. Mansûr'un *el-Muşannef* diye de anılan eseri, ahkâma dair hadislerden başka sahâbe devrindeki çeşitli konular hakkında diğer kaynaklarda yer almayan bilgileri de ihtiva etmektedir (nşr. Sa'd b. Abdullah b. Abdülazîz Âl-i Humeyyid, I-V, Riyad 1414/1993). Dârimî'nin *es-Sünen*'i (*Müsnedü'd-Dârimî*), bir hadisi ilgili bölümlerde tekrarlaması sebebiyle Buhârî'nin *el-Câmi'u's-şâhîh*'ine benzetilmektedir. Bazı hadis âlimleri, Dârimî'nin eserinde mürsel ve mevkuf rivayetler yer almakla beraber zayıf râvilerle şâz ve münker rivayetlerin daha az bulunduğu, ayrıca eserde âlî rivayetlerin yer aldığı gerekçesiyle onu *Sünenü İbn Mâce*'nin yerine *Kütüb-i Sitte*'nin altıncı kitabı olmaya daha layık görmüştür (mükerrerleriyle birlikte 3506 hadis içeren eserin bazı baskıları: Kanpûr 1293; Haydarâbâd 1309; Delhi 1337; Dimaşk 1349; nşr. Hüseyin Selîm Esed ed-Dârânî, I-IV, Beyrut 1421/2000). Dârekutnî'nin *es-Sünen*'i ahkâmla ilgili sahih, hasen, zayıf, hatta mevzû sayılan rivayetleri de bir araya getirmiştir. Müellif bu rivayetlerin bir kısmının sağlamlık derecesini belirtmekle beraber çoğu hakkında görüş bildirmemiştir (5687 kadar merfû, mevkuf ve maktû rivayeti ihtiva eden eserin bazı baskıları: Delhi 1306; nşr. Abdullah Hâşim Yemânî, I-IV, Kahire 1386/1966). Beyhâkî'nin *es-Sünenü'l-kebir* diye de bilinen hacimli eseri *es-Sünenü'l-kübrâ* da burada anılmalıdır. Şâfiî fikhî esas alınarak tertip edilen eser diğer hadis kitaplarında bulunmayan pek çok hadisi, sahâbe ve tâbiîn sözlerini ihtiva etmekte olup Hanevî fakihî ve muhaddis Alâeddin İbnü't-Türkmânî'nin *el-Cevherü'n-naķî fi'r-red-di 'ale'l-Beyhâkî* adlı kitabıyla birlikte on cilt halinde neşredilmiştir (Haydarâbâd 1344-1357).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Tecdüdd), s. 281, 282; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1004-1008; M. Zubayr Siddiqî, *Hadis Edebiyatı Tarihi* (trc. Yusuf Ziya Kavakcı), İstanbul 1966, s. 100-113; *Tecrid Tercesmesi*, Mukaddime, I, 259-264; Talât Koçyiğit, *Hadis İstılahları*, Ankara 1985, s. 398-399; İsmail L. Çakan, *Hadis Edebiyatı*, İstanbul 1985, s. 70-89; Ali Yardım, *Hadis*, İstanbul 1997, II, 85-93; M. Yaşar Kandemir, "Beyhâkî, Ahmed b. Hüseyin", *DLA*, VI, 59; a.mlf., "Hadis", a.e., XV, 34, 50-51.

M. YAŞAR KANDEMİR

es-SÜNEN

(bk. el-CÂMIU'S-SAHİH [Tirmizî'nin]).

es-SÜNEN

(bk. el-MÜSNEDÜ'S-SAHİH).

es-SÜNEN

(السن)

Abdullah b. Abdurrahman
ed-Dârimî'nin
(ö. 255/869)
bilinen sünenlerin
en eskisi olan eseri.

Muhtevası ve şekil özelliklerinden dolayı *el-Muşannef*, *el-Câmi'u's-şâhîh* ve *el-Müsned* adlarıyla da anılmaktadır. Dârimî'nin öğrencilerinden İsa b. Ömer tarafından rivayet edilen eser bir girişle yirmi üç kitaptan ve 1373 babdan meydana gelmektedir. Eserde 304 mükerrer rivayetle birlikte 3506 hadis bulunmaktadır. Bu hadislerin 1319'u mevkuf ve maktû, 1883'ü merfûdur. Merfû hadislerin 242'si *Kütüb-i Sitte*'de yer almaktadır. Bu hadisler genellikle makbul sayılmakla birlikte aralarında zayıf, hatta az sayıda mevzû hadislerin bulunduğunu söyleyen âlimler vardır. Bizzat müellif rivayet ettiği bazı hadislerin zayıf olduğuna işaret etmiştir. Az sayıdaki hadisin tenkide uğraması, ayrıca eserde âlî rivayetlerin yer almasından dolayı İbnü's-Salâh, Alâî ve İbn Hacer el-Askalânî, bu eseri İbn Mâce'nin *es-Sünen*'i yerine *Kütüb-i Sitte*'nin altıncı kitabı olmaya daha layık görmüştür.

Eserin giriş kısmında Hz. Peygamber'in bazı hususiyetleri hakkındaki rivayetlerden sonra sünnete uymanın gerekliliği, fetva vermenin zorluğu, ilmin ve âlimin önemi, hadis öğrenim ve öğretiminde titizlik gösterilmesi, hadislerin yazılması gibi konuları içeren rivayetlere yer verilmiştir. Ardından tahâret, namaz, zekât, oruç, hac konularıyla başlayıp diğer konulardaki bölümler içinde merfû, mevkuf ve maktû hadisler zikredilmiştir. Bab başlıklarında veya hadisin arkasından bazı görüşlerin ileri sürüldüğü, senedlerdeki mühmel râviler, hadisin sıhhat durumu ve muhtevası hakkında açıklamalar yapıldığı, birden çok konu ihtiva eden hadislerin ilgili yerlerde tekrar edildiği veya hadisin içerdiği konulara göre parçalar ayrılarak her parçanın ilgili bölümde nakledildiği görülmektedir. Bunların yanında aynı veya benzer başlıklar kullanılması, aynı bölümlerde aynı hadislerin verilmesi bakımından Dârimî'nin bu eseriyle Buhârî, Müslim ve Tirmizî'nin *el-Câ-*

mi'ûş-şahîh'leri arasında benzerlikler bulunmaktadır. Tahkiksiz baskıları da olan *es-Sünen*'i Muhammed Sıddîk Hasan (Kanpûr 1293), Muhammed Ahmed Dehmân (baskı yeri yok, 1349), Abdullah Hâşim Yemânî el-Medenî (I-II, Kahire 1382/1962; Faysalâbâd 1404/1984), Fevz Ahmed ez-Zemerî ile Hâlid es-Seb' el-Alemî (I-II, Beyrut 1407/1987), Mustafa Dîb el-Bugâ (I-II, Dimaşk 1412/1991) ve Hüseyin Selîm Esed ed-Dârânî (I-IV, Beyrut 1421/2000) tahkik ederek neşretmiştir.

es-Sünen tarih boyunca ilmî değerine uygun bir ilgi görmemiştir. Bunda az sayıda hadis içermesi yanında eserin sonlarına doğru bazı düzensizliklerin bulunması ve muhtemelen tam tertip edilememesi etkili olmuştur. Eser yine de her dönemde okunmuş, birçok hadis derlemesine dahil edilmiş ve hakkında müstakil eserler yazılmıştır. İbn Hacer el-Askalânî, *el-Efrâdü'l-hisân min Müsnedi'd-Dârimî* ve *el-Ebdâlü'l-âvâlî ve'l-muvâfaqâtü'l-hisân* adıyla çalışmalar yapmış ve *İthâfü'l-mehera bi-etrâfî'l-âşere* içinde *es-Sünen*'e de yer vermiştir (bk. İBN HACER el-ASKALÂNÎ).

Eseri Muhammed Naîm Atâ *el-Hallü'l-müdellet 'ale'd-Dârimî* (Luknov 1332, sadece bir cildi yayımlanmış) ve Nebîl b. Hâşim b. Abdullah el-Gamrî *Fethu'l-menân Şerhu'l-Müsnedi'l-câmi'* (I-X, Beyrut 1419/1999) adıyla şerhetmiş, Abdullah Aydınli açıklama ve dipnotları ekleyerek Türkçe'ye çevirmiştir (I-VI, *Sünen-i Dârimî*, İstanbul 1994-1996). Eser hakkında Ahmet Yıldırım *Dârimî ve Sünen-i* (1990, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü) ve Seyfürrahman Mustafa Zevâ'idü'd-Dârimî 'ale'l-Kütübî's-sitte mine'l-eḥâdişi'l-merfû'a (Ümmü'l-kurâ Üniversitesi, Mekke 1397/1977; Dimaşk 1403/1983) adlarıyla yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Abdurrahman Dimaşkıyye ve Mîrfet Fâhûrî *Tertibü eḥâdişi ve âşâri Süneni'd-Dârimî*'yi (Riyad 1407/1987) ve Ahmed Abdülkâdir er-Rifâi *Fehârisü eḥâdişi ve âşâri Süneni'd-Dârimî*'yi (Beyrut 1409/1988) hazırlamıştır. Ayrıca İbnü'n-Nûr Muhammed b. Abdullah'ın "Şülâsiyyâtü'd-Dârimî" (*es-Sülâsiyyât*, nşr. Ali Rızâ Abdullah – Ahmed el-Bizra, Beyrut 1986, s. 49-62) ve Abdülhamid Şânûha'nın *Tahrîcü Şülâsiyyâtü'l-Buhârî, et-Tirmizî, İbn Mâce, ed-Dârimî* (Beyrut 1405/1985) adlı çalışmaları vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Dârimî, *es-Sünen*, Kanpûr 1293, Mevlevî Ebû'l-Feth Muhammed Abdürreşîd'in girişi, s. 7-10; a.e.

(trc. Abdullah Aydınli), İstanbul 1994, tercüme edenin girişi, I, 56-65; Şemseddin es-Sehâvî, *Fethu'l-muḡiş* (nşr. M. Abdülmuhsin el-Ketbî), Kahire 1388/1968, I, 84; Ali el-Kârî, *Mirkâtü'l-mefâtiḥ* (nşr. Sıdkî M. Cemîl el-Attâr), Beyrut 1412/1992, I, 72; Emîr es-San'ânî, *Tavziḥu'l-efkâr* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Medine, ts. (el-Mektebetü's-selefiyye), I, 37, 39; Abdülazîz ed-Dihlevî, *Bustânü'l-Muhaddisin* (trc. Ali Osman Koçkuzu), Ankara 1986, s. 92; Leknevî, *el-Ecvibetü'l-fâzıla* (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), Halep 1384/1964, s. 76; Sıddîk Hasan Han, *el-Ḥuṭta fî zikri's-şihâhi's-sitte*, Beyrut 1405/1985, s. 166; I. Goldziher, *Études sur la tradition islamique* (trc. L. Bercher), Paris 1952, s. 322-325; M. Zubayr Sıddîqî, *Hadis Edebiyatı Tarihi* (trc. Yusuf Ziya Kavakçı), İstanbul 1966, s. 108-109; Sezgin, *GAS*, I, 114-115; İsmail L. Çakan, *Hadis Edebiyatı*, İstanbul 1989, s. 92-94.

ABDULLAH AYDINLI

es-SÜNEN

(السن)

İbn Mâce'nin
(ö. 273/887)

Kütüb-i Sitte'ye dahil olan eseri.

Kütüb-i Sitte'nin altıncı kitabı olarak kabul edilen eser, bazı âlimler tarafından babların fikhî bakımdan güzel sıralanması ve içinde mükerrer rivayetlerin bulunmaması sebebiyle diğer hadis kitaplarından daha kullanışlı görülmüştür. Sünnete önem verme, bid'atlardan, re'y ve kıyas-tan, sapkın fırkalardan kaçınma, iman, kader, önde gelen bazı sahâbîlerin değeri ve ilmin fazileti konularında 266 (veya 262) hadisin yer aldığı uzun bir mukaddime ile başlayan eser Muhammed Fuâd Abdülbâki'nin neşrine göre otuz yedi kitap, 1513 bab ve 4341 hadis; M. Mustafa el-A'zamî neşrine göre ise otuz iki kitap (Zehebî de bu görüştedir; bk. *A'lâmü'n-nübela'*, XIII, 280), 1515 bab ve 4397 hadis ihtiva etmektedir. Kendisinden nakledildiğine göre İbn Mâce eserini Ebû Zûr'a er-Râzî'ye sunmuş, o da beğendiği eserin zamanla birçok hadis kitabını gölgede bırakacağını söylemiş, ancak otuz kadar hadisin isnadını zayıf bulmuştur. Bazı âlimlerin zayıf kabul ettiği bu rivayeti Zehebî *Tezkiretü'l-huffâz*'da (II, 636) aynen nakletmekte, *A'lâmü'n-nübela'*'da ise (XIII, 278-279) eleştirmektedir. Zehebî'ye göre bu nakil doğru ise Ebû Zûr'a'nın sözünü ettiği otuz hadisin hiçbir değeri olmayan rivayetler olabileceğini, esasen bu eserdeki 1000 kadar rivayetin delil olma niteliğine sahip bulunmadığını, İbn Mâce'nin bu çalışmasına münker, az da olsa mevzû hadis almak suretiyle onun değerini düşür-

düğünü belirtmiştir. *es-Sünen*'i yayımlayan M. Fuâd Abdülbâki, Ahmed b. Ebû Bekir el-Büsîrî'nin *Mişbâhu'z-zücâce fî zevâ'idü İbn Mâce* (II, 1520) adlı eserinde yer alan değerlendirmelerden faydalanarak *es-Sünen*'deki 1339 rivayetin *Kütüb-i Sitte*'den sadece bu eserde yer aldığını, bunlardan 428'inin râvisinin sika ve senedinin sahih, 199'unun isnadının hasen, 613'ünün isnadının zayıf, doksan dokuzunun isnadının çok zayıf, hatta asılsız olduğunu söylemektedir. Ebû Zûr'a er-Râzî eserdeki otuz kadar hadisin isnadını zayıf bulurken Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî bu kadar rivayetin mevzû olduğunu ileri sürmüştür. Muhammed Abdürreşîd en-Nu'mânî, Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî'nin mevzû kabul ettiği otuz dört hadis ile ilgili görüşüne eleştiriler yöneltmiştir (*el-İmâm İbn Mâce ve kitâbühu es-Sünen*, s. 192-222). Bazı âlimlerin mevzû olduğunu kabul ettiği hadisler hakkında İbn Hacer el-Askalânî çok zayıf ifadesini kullanmıştır (*Tehzîbü't-Tehzîb*, IX, 531). Bu değerlendirmeler ışığında eserde çok miktarda mevzû rivayet bulunduğu iddiasının doğru olmadığını söylemek mümkündür. V. (XI.) yüzyıl âlimlerinden Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî'nin eserlerinde *Sünen-i İbn Mâce*'den söz edilmemesi onun da diğer sünenler gibi İslâm dünyasında bu asırdan sonra yaygınlaştığı kanaatini uyandırmakta (Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, III, 1132), öte yandan eseri İbn Hazm'ın görmemesi onun bu yüzyılda Endülü's'e henüz ulaşmadığını ortaya koymaktadır.

Daha önceleri *Şahîḥayn* ile *Sünen-i İbn Mâce* dışındaki üç sünen *el-Uşûlü'l-ḥamse* diye anılırken bilindiği kadıyla ilk defa İbnü'l-Kayserânî VI. (XII.) yüzyılın başlarında, *el-Uşûlü'l-ḥamse*'de bulunmayan birçok hadisi ihtiva etmesi dolayısıyla bunlara İbn Mâce'nin *es-Sünen*'ini ilâve ederek *Kütüb-i Sitte* adını vermiştir. İbn Mâce'nin eserinin *Kütüb-i Sitte*'ye dahil edilip edilmemesi konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bu sebeple Endülüslü muhaddis Rezîn b. Muâviye es-Sarakustî ve Mecdüddin İbnü'l-Esîr gibi âlimler Mâlik'in *el-Muvaṭṭa'*'ını, daha başkaları da Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî'nin *es-Sünen*'ini İbn Mâce'nin eserine tercih etmişlerdir. *es-Sünen*'in günümüze ulaşmasını sağlayan yegâne râvisi, İbn Mâce'nin talebeleri arasında en meşhuru olan hadis hafızı Ebû'l-Hasan Ali b. İbrâhim el-Kattân el-Kazvîni'dir. Eserin diğer râvileri içinde nüshaları erken bir zaman-